

ZDROJ: Sborník k semináři pořádanému Národním centrem pro rodinu, Katechetickou sekcí ČBK, Sekcí pro mládež ČBK a Sekcí církevního školství ČBK.

Olomouc, 1. března 2018

Neprošlo jazykovou korekturou.

Vytištěno pro potřeby účastníků semináře.

Neprodejné.

Netušené zdroje katolické antropologie

Jan Balík

Alarmujícího posunu, který prožívá západní společnost, si byl vědom již v roce 1976, tehdy ještě Karol Wojtyła. Napsal: „Nalézáme se na frontě, kde zuří bitva o důstojnost člověka.“² Později jako papež Jan Pavel II. v roce 1993 konstatoval, že se máme právo ptát, zda po pádu komunistických režimů nezačíná působit nová ideologie zla, ještě záluďnější a skrytější, podporovaná i evropským parlamentem a finančními mocnostmi, která v boji proti člověku a rodině využívá dokonce lidských práv.³ Papež František je ve svém vyjadřování vzhledem k probírané genderové ideologii zcela přímý a ve všech jeho základních dokumentech najdeme její jasné odsouzení.⁴

Posuny ve společnosti probíhající poslední desetiletí diagnostikuje trefně ekonom Mlčoch. Všimá si, že marxismus na východě i imperiální ekonomie radikálního liberalismu západu vyrostly z jednoho kořene myšlení evropského Západu (osvícenství). Obě vytvářejí kulturu nepřátelskou nejen vůči křesťanství, ale vůči náboženskému pohledu na život a svět vůbec.⁵ Jakou odpověď dát jako katoličtí křesťané? Učitelská služba církve (magisterium) je vedena Duchem Svatým. Většinou se chová jako imunitní systém lidského těla. Jakmile se objeví škodlivý názor, tedy blud, ihned reaguje. Dějiny dogmatu ukazují, že skoro všechny koncily, které vynášely články víry a mravouky, jednaly na základě nutné obrany pravdy.⁶ Církev Kristova totiž nejedná jen v zájmu víry, ale zároveň i v zájmu lidstva jako takového. Stojí na straně člověka a jeho důstojnosti.⁷ Stojí za to zaposlouchat se do slov papeže Benedikta XVI.: „Církev reprezentuje paměť lidského bytí vzhledem k civilizaci zapomnění, která zná jenom sebe a vlastní měřítko. Stejně jako člověk bez paměti ztrácí svou identitu, ztratilo by ji i celé lidstvo.“⁸ Čím se katolická antropologie - biblická a teologická – vyznačuje, když přináší odpověď na otázku: kdo je to člověk? - Vychází jednak z toho nejlepšího co dala lidstvu filosofie, a zároveň z víry, která se neustále opírá o biblické poselství. Jedná se o vyzrálý a vyvážený plod církve.

- Vnímá celistvost člověka, protože se zajímá o jeho podstatu, apriorně-transcendentální povahu lidské existence, následnou dějinnou seberealizaci včetně hříchu a následného vykoupení, společenskou a přírodní situovanost člověka, včetně jeho přesahu a povolání k věčnosti. 9

- Bytostně je spjata s tajemstvím člověka, které se opravdu vyjasňuje jen ve světle Ježíše Krista.¹⁰

Na první pohled je zřejmé, že se liší od dnes běžně pojímané antropologie, která se soustřeďuje na fenomény lidského života a zároveň se ostýchá vidět komplexnost lidského bytí. Takový přístup ale nikdy nemůže uspokojit člověka.¹¹

Kde nacházíme to, co Duch Boží hovoří dnes v církvi ohledně člověka?

Základ nám poskytuje Katechismus.¹² Daleko více se dozvídáme v sociální nauce církve, především v jejím kompendiu¹³ a následných encyklikách z této oblasti.¹⁴ A pak máme perlu v Teologii těla.

Sociální nauka církve představuje celistvý pohled na člověka a na společnost, ve které žije. Lze v ní popravdě spatřovat v současnosti jediný pohled, který se těší skutečné syntéze mezioborového studia a pohledu křesťanské víry.

Avšak je třeba hovořit i o učení sv. Jana Pavla II., které je obsažené ve více jeho dokumentech¹⁵, ale jeho základ najdeme především v souboru katechezí nazvaných Teologie těla. Patří k nesporným darům, které nám tento papež zanechal, že to, co bylo o člověku po staletí poznáno a formulováno, bylo znovu promyšleno a aktualizováno.¹⁶ Leccos z významnosti teologie těla nám může napovědět fakt, že papež František v *Amoris laetitia* z tohoto díla hojně cituje a to zvláště tehdy, když hovoří o základech svátosti manželství.

Není pochyb, že dnes již velký počet lidí vydává svědectví, jak jim studium teologie těla oživilo víru, odkrylo tajemství lidství a prozářilo svátost manželství. Lze konstatovat, že klíčovým bodem současné evangelizace i obrany lidství je spojeno s touto teologickou vizí svatého papeže Jana Pavla II.

Proč je Teologie těla zdařilou formulací katolické antropologie?

- Jedná se o harmonické propojení filosofie bytí a filosofie moderní, tedy o propojení aristotelsko – tomistické filosofie, která je nejdokonalejší filosofickou interpretací skutečnosti, a filosofie novověku, především fenomenologie, která se soustředila na rozpracování subjektivní povahy lidské zkušenosti.¹⁷

- Teologicky se nesoustřeďuje na morálku, ale v základu stojí spiritualita postavená na pravdě o člověku, která se neptá, co je ještě dovoleno, ale co prospívá, proč to prospívá a k čemu je tedy dobře v životě směřovat.

- Významným teologickým přínosem je i její podstatně trojiční rozměr, který je promítán do lidského života, především do vztahu muže a ženy.

- Jedná se o pozitivní alternativu k dvěma falešným a destruktivním filosofickým těla: materialismu a sexuální revoluci a zároveň o ukončení manichejských tendencí, odmítání tělesnosti a jakousi bezradnost s lidským tělem v praxi církve.¹⁸

- Významně přispěla k pochopení lidské osoby jako muže a ženy, při stejné důstojnosti, avšak zároveň v rozdílnosti, která umožňuje komplementaritu pohlaví. Nepominutelný je i pohled na velikost ženy a jejího génia, který přináší.

- A nesmíme opomenout, že Jan Pavel svůj přínos nezanechal jen formou filosofie a teologie, ale též ve své umělecké tvorbě.¹⁹

Kdo prostuduje Teologii těla a vstřebá ji, ten začne smýšlet a hovořit o stejných tématech nově, jinak, srozumitelněji, plasticky.

Ptejme se: proč se setkáváme s jistou ochablostí křesťanů žijících v západním světě, což se nejviditelněji projevuje v politické sféře? Proč mnohdy vážne evangelizace?

Jsem přesvědčen, že jednou odpovědí je právě ona neznalost pokladu učení církve. Opomíjíme studny pramenité vody, které nám Duch v církvi nabízí. Pravdu o člověku je třeba obhajovat a to i cestou politickou. Ale především je třeba jít pozitivní cestou, která začíná u objevování hloubky katolického učení, jeho následného vstřebávání a pak odvážného hlásání.

Jsou pro to nejméně dva důvody, oba dva pro dobro člověka a lidstva:

- evangelizace

Odkrývat lidem krásu Boha stvořitele, Boží lásku, hovořit o evangeliu lásky a rodiny, to vše sice bude budít v některých odpor²⁰, ale zároveň mnohé přitáhne. Důvodem je skutečnost, že lidská přirozenost vnitřně vnímá, co je zákon bytí, jaká je přirozenost člověka. Hlásání evangelia lásky, evangelia rodiny, v mnoha lidech rezonuje, protože s tím vnitřně souzní. Máme druhým co nabídnout. Jsme schopni motivovat lidi v tom, co je pro ně nejzákladnější. A studium zmíněných pokladů církve nám dá dostatečné katolické sebevědomí. - obrana pravdy

Zde použiji slova filosofky a svaté Edith Stein, která psala v předvečer uchopení moci nacistickou ideologií, jednou z hrůzných totalit 20. století. V roce 1933 píše o světonázoru, který útočí na člověka a rodinu, který je třeba odmítnout. Avšak, konstatuje: „Proti této silné dobové tendenci dnes neexistuje žádná jiná bašta, než katolická víra a metafyzika, jakož i odpovídající praxe řídicí se vírou. Stavíme se do velkého boje ducha proti materialismu a biologismu, do boje za Kristovo království proti všem nekřesťanským a protikřesťanským hnutím a proudům. Neexistuje žádná jiná teoretická základna, díky níž zůstane manželský svazek zachován, než katolická věrouka.“²¹

Závěrem slova filosofa Fabrice Hadjadje:

„Církev má především zjevovat Boha,
ale stále více jí náleží prostý úkol opatrovat lidství.

Přináší hlavně nadpřirozenost,
ale je stále více volána hájit přirozenost.

Zpřítomňuje věčnost,
ale stále více je zárukou dějin.

Je chrámem Ducha,
ale stále více se ukazuje být strážkyní těla, pohlaví i samotné materie.“²²

„Jsme v situaci, kdy církev a křesťané brání tělesnost a sex. Naprosto jsme se zbavili puritánství a uvědomili jsme si, že sexualita, jak je nám dána, pochází od Boha a má spirituální hodnotu. A to je mimořádný krok vpřed, připravený Janem Pavlem II. Obrana těla a tělesnosti je totiž zvláštnost, která je typickou vlastností křesťanství.“²³

² WOJTYLA, K.: Znamení odporu. Řím: Křesťanská akademie 1981, s. 128.

³ Srov. Jan Pavel II.: *Paměť a identita*. KNA : Praha 2005, s. 17 a 49. Kniha byla vydána v roce 2005, avšak papež ji diktoval již v roce 1993.

⁴ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*: „Další výzva vyplývá z různých forem ideologie, obecně nazývané gender, která popírá přirozenou rozdílnost a vzájemnost muže a ženy. Vzhlíží ke společnosti bez sexuálních rozdílů a vylučuje antropologický základ rodiny. Tato ideologie zavádí výchovné programy a právní úpravy, které podporují osobní identitu a afektivní intimitu, jež je radikálně oddělena od biologické rozdílnosti muže a ženy. Lidská identita je tak ponechána na volbě jedince, který si ji časem může také změnit. Je znepokojující, že některé ideologie tohoto druhu, které tvrdí, že jsou odpovědí na určité někdy pochopitelné snahy, usilují o prosazení se jako absolutní a nezpochybnitelné, a dokonce diktuji, jak mají být vychovávány děti.“ (56)

⁵ Srov. MLČOCH, L.: *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Praha: Karolinum 2014, s. 97.

⁶ Srov. KREEFT, P.: *Ako vyhrať kulturnu vojnu*. Bratislava: Redemptoristi 2008, s. 81-82.

⁷ Srov. JAN PAVEL II.: *Redemptor hominis*: „Člověk je první a základní cestou církve.“ (14).

⁸ Benedikt XVI.: *Promluva k římské kurii, 21. prosince 2012*.

⁹ Srov. Müller, G., L.: *Dogmatika pro studium i pastorači*. KAN: Kostelní Vydří 2010, s. 104.

¹⁰ Srov. II. Vatikánský koncil: *Gaudium et spes*, 22.

¹¹ Srov. Müller, G., L.: *Dogmatika pro studium i pastorači*, s. 106.

¹² *Katechismus katolické církve*: především 355 – 421 a 988 – 1060.

¹³ *Kompendium sociální nauky církve*: především 3. kapitola - Lidská osoba a její práva a 5. kapitola - Rodina jako živoucí buňka společnosti.

¹⁴ Jedná se o tzv., sociální encykliky: Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, František: *Laudato si*.

¹⁵ Např. *Familiaris consortio, Mulieris dignitatem*.

¹⁶ Srov. EIJK, W. J.: *Křesťanská antropologie a genderová teorie*. In: A C T A České biskupské konference, ročník 2015, číslo 10. ČBK: Praha 2015, s. 70-93. Dostupné též:

<https://www.cirkev.cz/cs/acta-ceske-biskupske-konference>.

¹⁷ Tím, že se ve svém filosofickém uvažování otevřel fenomenologii a mystice, tedy různým dimenzím skutečnosti, a nikdy přitom neustoupil z pozic filosofie bytí, se stal mimořádným teologem, který stojí na pevné půdě a zároveň je nebývale blízko současnému člověku. Srov. RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Jan Pavel II. Můj milovaný předchůdce*, s. 16.

¹⁸ Srov. KREEFT, P.: *Ako vyhrať kulturnu vojnu*. Bratislava: Redemptoristi 2008, s. 67-68, 81.

¹⁹ WOJTYLA, K.: Před zlatnickým krámkem; Vyzařování otcovství, Římský triptych.

²⁰ Srov. František: *Amoris laetitia*: „Nesmíme zapomínat, že církev, která káže o rodině, je znamením odporu“ (200).

²¹ STEIN, E.: *Žena*. Praha : Nadační fond Edith Steinové 2016, s. 157-158, 193.

²² HADJADJ, F.: *La conversion missionnaire: sortir de soi-même pour se laisser provoquer par les signes des temps*, 20. 11. 2014, http://www.laici.va/content/dam/laici/documenti/3congresso/Hadjadj_corretto.pdf, český překlad In: *Budoucnost církve*, roč. XXII. (2015), č. 1, s. 13-17, <https://www.cirkev.cz/cs/dokumenty-mladez-budoucnost-cirkve>.

²³ HADJADJ, F.: *Si va verso il transumano. La difesa della carne è propria del cristianesimo*, 11. 4. 2013, http://www.tempi.it/hadjadj-si-va-verso-il-transumano-la-difesa-della-carne-e-propria-del-cristianesimo#.Va0oA_moM8I.

Doporučená literatura:

HEALYOVÁ, M.: *Muži a ženy jsou z ráje: Průvodce Teologií těla Jana Pavla II.* Paulínky : Praha 2009.

JAN PAVEL II.: *Teologie těla*. Paulínky : Praha 2014.

JAN PAVEL II.: *Mulieris dignitatem*. Zvon : Praha 1992.

Katechismus katolické církve. KNA : Kostelní Vydří 2002.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*. KNA : Kostelní Vydří 2008.

WEST, Ch.: *Teologie těla pro začátečníky*. Paulínky 2006.